УДК 130.1; 292.11; 392; 398. 2, 3, 4; 811.512.162

Олександр Кирилюк

ПАРАДОКСАЛЬНИЙ СМІХ ПРИ РИТУАЛЬНОМУ РОЗРИВАННІ ПОГАНСЬКОГО БОЖЕСТВА, «КУРОЧКА РЯБА», АПОЛЛОН ЯК МИША ТА РАДІСТЬ СВІТОТВОРЕННЯ

У фольклорі немає нічого випадкового Відновлення фольклорно-історичних витоків дитячої казки «Курочка Ряба» показує, що вона певним чином сходить до старовинного міфологічно-обрядового комплексу, пов'язаного з ритуальним відтворенням воскресіння поганського божества, що супроводжувалось сміхом та радістю. Фінальна частина обряду полягала у розриванні опудала цього божества та його похороні (або спаленні), що теж супроводжувалось сміхом, що виглядає парадоксальним та нелогічним. Прояснити цю ситуацію може звернення до міфологеми розчленування Першолюдини, завдяки чому виник Всесвіт. Аналогом Першолюдини в архаїчних міфах виступало Світове Яйце. Розбиття Золотого Яйця у казці є типологічно паралельним розчленуванню Першолюдини. Внаслідок цього знищення Яйця також означало ніщо інше, як творення Всесвіту (про що свідчить ритуально обов'язкове розбивання пасхальних крашанок).

Не випадковим персонажем у казці про Курочку Рябу є й Миша, котра історично пов'язується з Аполлоном, повелителем мишей, який в архаїчні часи і сам розумівся в образі Миші. Попри свою мортальність та руйнівність Аполлону-Миші приписувалась, через здатність до інтенсивного розмноження, ще й творча сила (миша = м'яз). Відповідно, казкова Миша, що, махнувши хвостиком, розбиває Золоте Яйце – це не руйнівник, а деміург нового світу, і саме це робить сміх при знищенні божества, а фактично – при творенні Світу, цілком виправданими і зрозумілим, тоді як плач діда і баби з розбиття Золотого Яйця – навпаки, незрозумілим і нелогічним – адже вони самі щойно прагнули його розбити, що говорить про пізнішу корекцію сенсу міфологічного попередника цієї казки.

Ключові слова: *Першолюдина (міф.), Світове Яйце, ритуальний сміх, жертвоприношення, казка «Курочка Ряба», космогонічні міфи*

1. З матеріалів Олександра Веселовського відомо, що у комплексі весняної обрядовості мав місце ритуал, коли учасники обряду ховали солом'яне опудало Ярили, або Коструби з чоловічими статевими ознаками,

чи Марени – з ознаками жіночими, лементуючи з того, що «Помер він, помер! Не встане більше! Що це за життя, коли тебе немає!», «Помер Коструб**о**нько, / Сивий, милий голубонько!». Затим померле божество оживало, що викликало бурну радість з приспівкою «Ожив, ожив наш Коструб**о**нько, / Ожив, ожив наш голубонько!». У принципі тут все зрозуміло: помирання божества викликало смуток, тоді як його воскресіння – сміх та радість.

2. Разом з тим у типологічно паралельному, літньому, купальському обряді є досить загадковий та несподіваний епізод. Як і навесні, жінки тут ремствували, але надалі йшла низка ритуалізованих питань та відповідей: «Чи не бачили мого Коструб**о**ньки? – «Лежить на полі слаб**и**й, помирає; везуть на цвинтар; вже поховали». Коли дівчина дізнавалася про це, вона неочікувано раділа, сплескувала у долоні та тупотіла ногами, а хоровод за записом П. Чубинського, весело співав: «Хвалю Тебе, Христе царю / Що мій миленький на цвинтарі! / Ніженьками притоптала, / Рученьками приплескала. / А тепер, мій Коструб**о**нько, / Не лай, не лай моєї мами, / Ти в глибокій уже ямі» [2, с. 231]. Позбавлення від божества здійснювалося через його нищення у різний спосіб – через закопування у землю, потоплення, спалення, чи, що для нас тут важливо – *розривання*. Дрібні частки розірваного опудала розкидали довкола ігрища чи край села, або несли на поля чи городи, як вважалося – для того, щоб забезпечити хороший врожай і надати землі родючості.

Розривання збереглося і у пізніших трансформованих видах обрядів, де мотив оживання вже став відокремленим епізодом колись цілісного ритуалу, зокрема, в обряді Зелених свят під назвою «Гонити шуляка». Під час обіду з горілкою заміжні жінки імітували весілля «шуляка» та народження у нього дитини, що супроводжувалось веселими танцями та піснями. На завершення ляльку-шуляка розривали на шматки, і учасниці обряду ділили між собою його шматки: «А ми того шуляченька / Розірвемо натроє: / Тобі, кумцю, ніжки, / Тобі, головонька / Мені серединка, і гай, гай, гай».

3. **Проблема**, яка тут постає, полягає у тому, що залишаються незрозумілими причини веселого сміху тих самих деструкторів, руйначів опудала, котрі щойно раділи з оживання божества. Можливо, цей, як видається, абсолютно недоречний сміх є пізнішим явищем, що свідчить про виродження та пародизацію колись цілком серйозного обрядового дійства? Таке гіпотетичне, і лише на перший погляд істинне пояснення цього сміху я **вважаю невірним**, як і наявну у літератур поверхневу та неісторичну інтерпретацію казки «Курочка Ряба». **Мета** статті полягає у спробі знайти відповідь на питання про причини даного парадоксального сміху при

нищенні божества. **Задачею** є встановлення типологічних паралелей казкового тексту з генетично пов'язаними з ним міфологічними та фольклорними формами, образами, персонажами та мотивами, що у **результаті** дозволить вийти на автентичні джерела казки та виявити її колишній, але вже призабутий зміст.

4. Перше, що спадає на думку у зв'язку з ритуальним розриванням опудала божества у типологічно-паралельному плані – це міфологічний образ Першолюдини, з розчленованого тіла якої виник Всесвіт. Ще одна красномовна паралель – ритуальне розривання биків та інших тварин на Діонісіях, свят на честь відповідного божества плодючості. Ці дії були обрядовим втіленням того, що колись сталось з цим божеством – його за наущанням Гери, що не могла стерпіти любові Зевса до свого сина від його сестри-доньки-дружини Персефони, роздерли на шматки та з'їли титани, коли він перевтілився на бика. Орфея теж розривають та розкидають по землі частини його тіла, але вже жінки, в яких Афродіта зародила безумне кохання до нього через те, що він не хотів мати їх як чоловік. *Еротичне* кодування *мортальності* тут доповнюється *аліментарним* кодом, що втілилося у ритуальній омофагії – пожиранні жертви живцем. Індійська міфологія розповідає про розкидані по різних місцях частини тіла дракона Вритри, котрого розчленував Індра, з чим пов'язані уяви й про першолюдину – Пуруши. Розриванню на дрібні частини піддавався також і бог Сома. М. Бахтін вважав ідею розтерзання священного тіла одним провідних мотивів карнавальної свідомості.

5. Отже, мотив розривання та розчленування є стійкою міфологемою, котра у трансформованих формах пережила сам**у** древню міфологію. Тетяна Бернштам відзначає, що дана міфологема увійшла до складу пізніших релігійних вірувань, а також до постміфологічних форм світоглядної свідомості. Розрубування, розсічення зустрічається у Артемія Праведного. Мотив розпаду «людини» у християнській Августина Блаженного розвинуто у словах: «Він упав і розбився, і наповнив своїми осколками весь всесвіт. Бог збирає куски, розплавляє вогнем Своєї Любові и відтворю розбиту єдність». Розпад на частини у фольклорі зустрічається у замовляннях та ритуальних формулах-оберегах [1, с. 343–345].

5. Семантика мотиву розривання божества чи Першолюдини пов'язана з давніми стійкими схемами архаїчної свідомості. Володимир Топоров пише, що висхідна єдність людини та світу в архаїчних уявах простежується у «протосхемі» актуального порядку речей та у вигляді впорядкованого набору операцій, що здійснюються з ними (з'єднання – збирання, роз'єднання – *розчленування* – курсив мій – *О. К.*), звідки виникають розгалужені класифікації, притаманні архаїчній думці [12, с. 21]. За Тетяною

Бернштам, мотив «розсічення» людського або тваринного тіла, з якого виникають природні об'єкти, пов'язується зі схемою створення світу, в якій розсічення символізує розпад світу на окремі складові, тобто повернення до стану первісного хаосу, і наступну інтеграцію космосу, його впорядкування, встановлення космічної рівноваги через початковий акт творіння [1, с. 345]. Відомо, що Пуруши після розчленування здатен заповнювати собою весь світ без винятку, що забезпечує процес породження Космосу. Одночасно цей процес розуміється як відкриття шляху до спасіння [11, с. 231, 236].

6. Значення спасіння через смерть шляхом розривання та розчленування є стійкою семою міфологічної свідомості, тому акт розривання в обряді був семіотично тотожнім акту творення світу. У цілому це підпадає під відому універсальну світоглядну формулу: «життя – смерть – воскресіння», до розуміння чого впритул наблизилась Ольга Фрейденберг. Якщо говорити про обряди розривання, то головним, як на неї, що тут треба сказати – це те, що смерть у свідомості первісного суспільства є началом, що породжує. Смерті, як чогось безповоротного, немає; все, що вмирає, відроджується у новому пагоні, у приплоді, у дітях. Мовою архаїчних метафор «померти» означає «народити», «ожити» [15, с. 62–63].

7. Колишні смисли старовинної міфологеми розривання божества у казці, на яку деградував при десакралізації міф, вже були послаблені, коли старі автентичні значення призабулися, хоча міфологічна оповідь про виникнення світу з розбитого Світового Яйця, котра перетворилась на народну казку про Курочку Рябу є, за усіма ознаками, одним з варіантів міфу творіння Космосу через розривання божества. Літературна версія цієї казки створена К. Ушинським (1864), де «космічні» ознаки яєчка вже втрачено, хоча у ранішніх її записах мова йде про таке яйце, котре, за свідченням Наталі Лозовської [7], має всі ознаки Всесвіту, оскільки, дивовижним чином у відповідності до сучасних фотографій далеких дільниць зоряного неба з його кармазиновими газо-пиловидними туманностями, з муругими та піганистими розсипами зоряних скупчень на тлі глибокого оксамиту смолянистої безодні це яйце є «черным, пестрым и багровистым».

Максиміліан Волошин з цього приводу зазначав, що просте яєчко, якого знесла Курочка Ряба для заміни розбитого золотого – це вічне *повернення життя*, невичерпне джерело *відродження*, минущий знак того яйця, з якого до часів *виникає* все суще (курсив мій – *О. К.*) [3, с. 100]. Те, що тут йдеться не про руйнацію, а творення, бачили й інші дослідники. Зокрема, Володимир Топоров вважав, що сюжет «Курочки Ряби», хоча вже й врай вироджений, сходить до мотиву Світового Яйця, котрого задля творення світу розколює

міфологічний герой. Цей мотив походження світу з Яйця є спільним світовим мотивом, який зустрічається від Європи до Індонезії, від Африки до Австралії [13, с. *681]*. На думку Людмили Мощенської, у цій казці відображено процес творення світу, зоряного неба [8].

8. Отже, є всі підстави вважати, що колись вкрай спрощена у викладі для дітей молодшого віку паном К. Ушинським казка у минулому була оповіддю про те, як було створено світ – через розбиття Світового Яйця. Попри спрощення колишнього міфологічного наративу у казці, у ще більш відірваному від оригіналу її переказі К. Ушинським, ми все ж таки можемо угледіти й у такому її викладі деякий глибинний смисл, коли, по суті, в ній йдеться про те, як загальний світовий порядок було створено (просте яйце), зруйновано (яйце розбила Мишка), а потім відновлено (золоте яйце) – цілком у відповідності до визначальної матриці культурних дискурсів. Таким чином, і у даному, далекому від свого джерела літературно переробленому тексті, ми бачимо функціонування базисної світоглядної формули, через що такі казки не тільки заперечують, але, навпаки, підтверджують мою позицію стосовно тотальної структуризації текстів культури тріадою «життя – смерть – безсмертя (відродження)». Але, скоріше за все, дана тріада була привнесена в оповідь її літературним обробником, котрий у відповідності до універсальної «матриці» с**а**ме так структурував відтворений ним текст.

9. Насправді, якщо зважити на первісний текст, то стосовно цієї тріади необхідно зробити одне важливе зауваження. Виникнення Всесвіту не слід розглядати як перехід від життя до смерті (хаосу) з наступним переходом від смерті (хаосу) до життя, тобто, не можна, як на мене, говорити, що «космос» змінюється на «хаос», з якого виникає новий «порядок». Насправді вказаний «хаос» і є новим «порядком». Тобто, виникнення Космосу з Світового Яйця не проходить стадії хаотичності, на зміну якому йде порядок. Новий порядок виникає саме при розбитті яйця, одномоментно з цим розбиттям, до цього моменту світ у ц**і**лому яєчку перебуває у нереалізованому, згорнутому, застиглому стані, і тільки розбиття його веде до творіння Космосу. Ось чому, за старовинним звичаєм, крашанки з їхньою світовою символікою на Паску слід обов'язково розбивати, щоб дати початок Космосу, коли порядок у зародку стає порядком цілого Всесвіту, і робиться це через порушення цілісної замкненості цього заживку.

Хаос є хаосом лише у відносному сенсі, адже це – теж творче, позитивне начало. С**а**ме завдяки йому взагалі стають можливими креативні зміни того, що закосніло та застигло у розвитку. Цю думку чітко висловила Ольга Фрейденберг, за якою, як говорилося вище, смерть є началом, що породжує, отже, вона перестає бути власне смертю, а постає як начало животворне. Ось чому Курочка Ряба закликає Діда та Бабу не плакати за розбитим яєчком, з нього, розбитого, постане нове, Золоте Яєчко, Космос. Іншими словами, насправді розбиття Яйця є народженням Світу, а не його кінцем, чому треба, навпаки, радіти.

10. Серед проблемних питань, які стосуються реконструкції первісних смислів та джерел міфологічного мотиву розривання божества та розбиття яйця слід віднести також питання про причини появи у трансформованому міфі, казці, Мишки. Навряд чи вона є випадковим персонажем, адже яйце могло розбитися і з причин необережності Бабки, і просто скотитися зі столу. Але саме Миша скидає його, вильнувши своїм хвостиком. Вочевидь, для введення у казку про Курочку Рябу Миші є певні позаказкові підстави, оскільки у фольклорі, як на моє переконання, немає нічого випадкового.

Перше, на що звертаєш увагу при виявленні образу Миші, це її амбівалентність. З одного боку, це – цілком мортальний персонаж. Володимир Топоров відмічає, що з мишами часто пов'язувалися провісті смерті, мотиви руйнації, війни, мору, голоду, хвороб та бідності [10, с. 190]. Білоруси душі померлих представляють у вигляді мишей, які харчуються вночі недоїденим хлібом. Якщо кішка зловить таку мишу, домашнім загрожують лиха за загибель предка. У росіян існує погана прикмета – якщо миші погризли комусь одяг або взуття, то це віщує смерть їхнього власнику. Разом з тим миші та пацюки прогризають одяг чи взуття тих, хто таємно краде у своїх в хаті чи, за українськими повір'ями, з млина [5, с. 348], що, можливо, пояснює жаргонний термін кримінальників «крысятничать» – 'красти у товаришів'.

З іншого боку, вважалося, що мишам притаманні підвищена енергія, передусім – сексуальна. За Миколою Гринцером, попри свою прив'язаність як хтонічної тварини до землі та світу мертвих, миші вирізняються особливою сексуальністю і плодовитістю. З ними, вірніше, з мишачими нірками ототожнювали статевий отвір (слова мхщнЯб в давньогрецькій одночасно означало і «мишачу нору», і «жіночі статеві органи») [4]. Тут можна провести певну паралель між розвитком значень від дітородного отвору чотириногих (фюсис) до загального начала, що породжує (при-рода), та від жіночої «мишачої норки» до нори-печери як жіночого принципу, утроби Матері-Землі.

Пов'язаність мишей з уявами про інтенсивне породження певною мірою проливає світло й на те, чому миша у деяких традиціях бере участь космогонії чи навіть виступає у функції культурного героя [10, с. 190]. З цієї ролі Миші стає зрозумілим введення її у казку про творення світу, де виникнення нового (творча креативність) поєднується з руйнацією старого (мортальність). Втім, при цьому залишається неясним смисл деяких усталених висловів, що мають зворотній сенс, на кшталт «Гора породила

мишу», хоча Володимир Топоров вважає цей вислів варіантом основного міфу [9, с. 312] та прив'язує у даному випадку мишей до муз, котрі теж мешкають у горі [10, с. 190] (що не знімає проблему навіть за умов проведення відомої паралелі «гора – напівкруглій пагорб-курган – вагітна жінка» – чому породжує гора, а не миша?).

11. З огляду на цей зв'язок мишей та муз звернемося ще до однієї проблеми – Аполлон та миші. Цікаво, що Аполлон розумівся не тільки як «мусагет» (предводитель муз), але й як «мишогет» (предводитель мишей). По ходу дослідження у мене виникало передчуття, що Аполлону у деяких його історичних трансформаціях мають бути притаманні риси його антипода – Діоніса, тобто, між ними повинна бути деяка семантична відповідність, хоча світле аполлонічне начало, безумовно, контрастує з началом діонісійським, хаотичним і руйнівним. Попервах на думку спало припущення, що діонісійське розривання божества є прологом до аполлонічного впорядкування світу. Одначе виявилось, що на певній стадії розвитку міфології Аполлон почав не відрізнятися від Діоніса – після 7 ст. до н. е. образи цих богів в Дельфах стали зближуватися, їм обом влаштовували оргії на Парнасі, сам Аполлон нерідко шанувався як Діоніс, учасники свят на його честь прикрашали себе плющем (як і на Диионісіях) [7, с. 93].

12. Враховуючи сказане, реконструкція походження образу Миші у казці в межах позаказкових (міфологічних) мотивів може виглядати так. Образ першолюдини-божества, розривання якої веде до творення світу, отримав розвиток у постаті Аполлона як впорядковувача світу. Контамінація постатей Діоніса та Аполлона призвела до отримання останнім рис першого, що за певних умов втілилось у розвиток уяв про руйнівну, смертельну природу мишей, тому що Аполлон – не тільки повелитель мишей, в архаїчні часи він сам розумівся в образі Миші, але на стадії олімпійської чи героїчної міфології його зооморфні риси стають лише рудиментарними атрибутами [7, с. 94].

Миша, як було вже відмічено – це мортальна фігура, з нею пов'язують руйнацію. Але руйнація, розривання божества одночасно з цим розумілося, з огляду на уяви про Першолюдину, як творення. Творча, продуктивна функція Аполлона-Миші знайшла прояв у приписуванні мишам підвищеної сексуальності, плодючості при збереженні мотиву розбиття-руйнації, але вже зі зміщеною семантикою, як креативного акту. Відповідно, казкова Миша, що розбиває Золоте Яйце – це не руйнівник, а творець нового світу, який актуалізується через розбиття його зародку-яйця. І лише пізнішими зсувами значень та відомими бриколажними рухами міфологічної свідомості можна пояснити цілком нелогічний плач Діда та

Баби над розбитим золотим яєчком – адже вони сам**і** наполегливо старалися його розбити (на це вказала Людмила Мощенська), але цю деміургічну роль може виконувати не кожний охочий – створити світ може лише відповідний персонаж – культурний герой-демиургос, однією з іпостасей якого був Аполлон-Миша. Цей герой мав мати належну силу творення, і чи не тому майже у всіх народів світу слово «миша» (давньогр. мус – 'мышь') дало назву для джерела цієї сили (порівн. «мышца Божья») – «мускулу» (рос. «мышца» як «миша» вже втрачено, залишилося лише у назві «подмышки») [14].

Висновок. З наведеного матеріалу стає зрозумілою причина парадоксального ритуального сміху під час розривання опудала божества. Це розривання є не кінцем, а початком, не смертю, а народженням – божества, весняної природи, цілого Всесвіту. Цей сміх йде від радості світотворення, яке іноді відбувається через ритуальне розбиття яйця, типологічно паралельного обрядовому розриванню божества, здійснювачем чого у деяких варіантах міфу-попередника казки, виступає сонячне божество (сонце = жовток яйця) Аполлон-Миша.

Список використаної літератури

1. Бернштам Т. А. Герой и его женщины: образы предков в мифологии восточных славян / Рос. акад. наук, Музей антропологии и этнографии им. Петра Великого (Кунсткамера).– СПб.: МАЭ РАН: Кунсткамера, 2011.– 371 с.
2. Веселовский А. Н. Три главы из исторической поэтики // Веселовский А. Н. Историческая поэтика; вст. статья И. К. Горский; сост., коммент. В. В. Мочалова.– М.: Высш. школа, 1989.– С. 155–298.
3. Волошин М. Аполлон и мышь (творчество Анри де Ренье) // Волошин М. А. Лики творчества.– Л.: Наука. Ленингр. отд., 1988.– 848 с.: ил., портр.
4. Гринцер Н. П. «Мышиные таинства»: шутка или правда? // Кентавр / Centaurus. Studia classica et mediaevalia.– М.: Российск. гос. гуманит. ун-т. 2004.– С. 11–26.
5. Гура А. В. Мышь // Славянские древности. Этнолингвистический словарь.– Т. 3.– М.: Международные отношения, 2004.– С. 347–349.
6. Лозовская Н. В. Сказочный сюжетный тип: проблемы генезиса и структурного моделирования // Кунсткамера. Этнографические тетради.– Вып. 8–9.– СПб.: МАЕ РАН, 1995.– С. 258–262.
7. Лосев А. Ф. Аполлон // Мифы народов мира.– Т. 1.– М.: Сов. энциклопедия, 1987.– С. 92–95.
8. Мощенская Л. Г. У истоков народного слова: семантика и структура сказки «Курочка Ряба».– Електронний документ. Режим доступу: http://www.bsu.by/Cache/pdf/216803.pdf.
9. Топоров В. Н. Гора // Топоров В. Н. Мировое дерево: Универсальные знаковые комплексы.– Т. 2.– М.: Рукописные памятники Древней Руси, 2010.– С. 306–315.

10. Топоров В. Н. Мышь // Мифы народов мира.– Т. 2.– М.: Сов. энциклопедия, 1992.– С. 190.
11. Топоров В. Н. О двух типах древнеиндийских текстов, трактующих отношение целостности-расчлененности и спасения // Топоров В. Н. Мировое дерево: Универсальные знаковые комплексы.– Т. 2.– М: Рукописные памятники Древней Руси, 2010.– С. 230–242.
12. Топоров В. Н. О ритуале. Введение в проблематику // Топоров В. Н. Мировое дерево: Универсальные знаковые комплексы.– Т. 2.– М: Рукописные памятники Древней Руси, 2010.– С. 7–61.
13. Топоров В. Н. Яйцо мировое *// Мифы народов мира.– Т. 2.– М.:* Сов. энциклопедия, *1992.– С. 681.*
14. Руссо М. О мышах и мышцах // История слов по понедельникам с Максимом Руссо.– № 42.– Електронний документ. Режим доступу: http://www.ezhe.ru/ib/issue1119.html].
15. Фрейденберг О. М. Поэтика сюжета и жанра / Подготовка текста, справочно-научный аппарат, предварение, послесловие Н. В. Брагинской.– М.: Лабиринт, 1997.– 448 с.

Олександр Кирилюк

ПАРАДОКСАЛЬНЫЙ СМЕХ ПРИ РИТУАЛЬНОМ РАЗРЫВАНИИ ЯЗЫЧЕСКОГО БОЖЕСТВА, «КУРОЧКА РЯБА», АПОЛЛОН КАК МЫШЬ И РАДОСТЬ СОТВОРЕНИЯ МИРА

Реконструкция фольклорно-исторических истоков детской сказки «Курочка Ряба» показывает, что она определенным образом восходит к старинному мифолого-обрядовому комплексу, который связан с ритуальным воспроизведением воскресения языческого божества, сопровождавшегося смехом и радостью. Финальная часть обряда заключалась в разрывании чучела этого божества и его похоронах (или сжигании), что также сопровождалось смехом, и что выглядит парадоксальным и нелогичным. Прояснить эту ситуацию может обращения к мифологеме расчленения Первочеловека, благодаря чему возникала Вселенная. Аналогом Первочеловека в архаических мифах выступало Мировое Яйцо. Разбивание Золотого Яйца в сказке является типологической параллелью расчленения этого Первочеловека, то есть, уничтожение Яйца также означало творение Мира (о чем свидетельствует ритуально обязательное разбивание пасхальных яиц). Не случайным персонажем в сказке про Курочку Рябу является и Мышь, что исторически связывается с Аполлоном, повелителем мышей, который в архаичные времена и сам понимался в образе Мыши. Несмотря на свою мортальность и разрушительность Аполлону-Мыши приписывалась, благодаря способности к интенсивному размножению, еще и творческая сила (мышь = мускул). Соответственно, сказочная Мышь, которая, махнув хвостиком, разбивает Золотое Яйцо – это не разрушитель, а созидатель нового мира, и именно это делает смех при уничтожении божества вполне оправданными и понятным, а плач деда и бабы по разбитому Золотому Яйцу – наоборот, непонятным и нелогичным – ведь они сами только что стремились его розбить, что говорит о позднейшей коррекции смысла мифологического предшественника этой сказки.

Ключевые слова: *Первочеловек (миф.), Мировое Яйцо, ритуальный смех, жертвоприношения, сказка «Курочка Ряба», космогонические мифы.*

Olexandr Kyrylyuk

PARADOXICALLY LAUGHING DURING RITUAL DESTRUCTION OF PAGAN DEITIES, TALE «SPECKLED HEN», APOLLO AS A LITTLE FIELD MOUSE AND JOYOUSNESS BECAUSE OF THE CREATION OF THE WORLD

Reconstruction of folklore and historical origins of children's fairy tale «Speckled Hen» shows that it dates back to the ancient mythological-ritual complex, which is associated with the sacrament reproduction of the resurrection of the pagan deities, accompanied by laughter and joy. The final part of the ceremony was a destruction of this deity by tearing and his funeral (or burning), which is also accompanied by a laugh, and that seems paradoxical and illogical. To clarify this situation can refer to mythologeme about dismemberment of the First Man, by what the Universe had been arose. An analogue of the First Man in archaic myths was the Mundane (Golden) Egg. Breaking the Golden Egg in a fairy tale is a typological parallel of the dismemberment of the First Man, so, the destruction of Egg has also meant the creation of the World. This motif in our time manifested in the fact that Easter eggs we must break too.

Therefore, the Mouse in the «Speckled Hen», which breaks the golden egg, is not a destroyer but the creator of the World. Mythological prototype of a fairy Mouse was Apollo with his creative abilities. Now it becomes clear why in the ritual of tearing and funeral deities everyone had laughing – his death meant the birth of the Universe.

Keywords: *The First Man (myth.), The Mundane Egg, ritual laughter, the sacrifice, the fairy tale «Speckled Hen», cosmogonic myths*

References

1. Bernshtam T. A. (2011) Geroy i ego jenschinyi: obrazyi predkov v mifologii vostochnyih slavyan [The Hero and his Women: images of ancestors in the mythology of the Eastern Slavs]. *Sankt Peterburg,* Kunstkamera, 371 ð.

2. Veselovskiy A. N. (1989) Tri glavyi iz istoricheskoy poetiki [The three chapters of historical poetics]. *Veselovskiy A. N. Istoricheskaya poetika ; vst. statya I. K. Gorskiy ; sost., komment. V. V. Mochalova. Moscow,* Vyissh. shkola, ðð. 155-298.
3. Voloshin M. (1988) Apollon i myish (tvorchestvo Anri de Renje) [Apollo and the Mouse (the works of Henri de Regnier)]. *Voloshin M. A. Liki tvorchestva. L*., Nauka, 848 ð.
4. Grintser N. P. (2004) «Myishinyie tainstva»: shutka ili pravda? [“The Mouse mystery”: a joke or the truth?]. *Kentavr / Centaurus. Studia classica et mediaevalia, Moscow.:* Rossiysk. gos. gumanit. un-t, ðð.11-26.
5. Gura A. V. (2004) Myish [A Mouse]. *Slavyanskie drevnosti. Etnolingvisticheskiy slovar.T. 3 , Moscow.*, Mezhdunarodnyie otnosheniya, ðð. 347-349.
6. Lozovskaya N. V. (1995) Skazochnyiy syujetnyiy tip: problemyi genezisa i strukturnogo modelirovaniya [Type in a fairy tale story: the genesis and structural modeling]. *Kunstkamera. Etnograficheskie tetradi. Vyip. 8-9 , SPb*., MAE RAN, ðð. 258-262.
7. Losev A. F. (1987) Apollon [Apollo]. *Mifyi narodov mira. T. 1. Moscow.,* Sov. entsiklopediya, ðð. 92-95.
8. Moschenskaya L. G. U istokov narodnogo slova: semantika i struktura skazki «Kurochka Ryaba» [The origins of folk art: the semantics and structure of the fairy tale “The Speckled Hen”]. *Elektronniy dokument. Rejim dostupu: http://www.bsu.by/Cache/pdf/216803.pdf.*
9. Toporov V. N. (2010) Gora [A Mountain]. *Toporov V. N. Mirovoe derevo: Universalnyie znakovyie kompleksyi . T. 2, Moscow,* Rukopisnyie pamyatniki Drevney Rusi, ðð. 306-315.
10. Toporov V. N. (1992) Myish [A Mouse]. *Mifyi narodov mira T. 2, Moscow.,* Sov. entsiklopediya, ð. 190.
11. Toporov V. N. (2010) O dvuh tipah drevneindiyskih tekstov, traktuyuschih otnoshenie tselostnosti-raschlenennosti i spaseniya [On two types of ancient Indian texts that treat the attitude of integrity, compartmentalization and rescue]. *Toporov V. N. Mirovoe derevo: Universalnyie znakovyie kompleksyi T. 2 Moscow.,* Rukopisnyie pamyatniki Drevney Rusi, ðð. 230-242.
12. Toporov V. N. (2010) O rituale. Vvedenie v problematiku [A few words about the ritual. Introduction to the problems]. *Toporov V. N. Mirovoe derevo: Universalnyie znakovyie kompleksyi .T. 2 Moscow.,* Rukopisnyie pamyatniki Drevney Rusi, ðð. 7-61.
13. Toporov V. N. (1992) Yàytso mirovoe [The Mundane Egg]. *Mifyi narodov mira . T. 2. Moscow,* Sov. entsiklopediya, ð. 681.

14. Russo M. O myishah i myishtsah [Why a muscle called the mouse]. *Istoriya slov po ponedelnikam s Maksimom Russo ¹ 42. Elektronniy dokument. Rejim dostupu:* http://www.ezhe.ru/ib/issue1119.html.
15. Freydenberg O. M. (1997) Poetika syujeta i janra [The Poetics of Plot and Genre]. *Podgotovka teksta, spravochno-nauchnyiy apparat, predvarenie, posleslovie N. V. Braginskoy . Moscow.,* Labirint, 448 ð